

ИНТЕРПРЕДМЕТНИ САСТАНАК НАСТАВНИКА И САРАДНИКА ЗА ПРЕДМЕТ ФИНАНСИЈЕ И ФИНАНСИЈСКО ПРАВО НА ПРАВНИМ ФАКУЛТЕТИМА У ЈУГОСЛАВИЈИ

Правни факултет у Београду је крајем септембра 1989. био организатор и домаћин дводневног скупа учесника Интерпредметног састанка за предмет Финансије и финансијско право. Састало се око двадесетак најугледнијих стручњака — наставника и сарадника са тринаест правних факултета из читаве Југославије, да у срдочној и пријатељској атмосфери поразговарају и размене своја мишљења у вези с актуелним питањима из области финансија и финансијских права. Неформална, али врло стручна дискусија о питањима реформе фискалног система, места и улоге предмета Финансије и финансијско право на правним факултетима у нашој земљи, као и низ других, врло важних питања која су била предмет интересовања окупљених врхних познавалаца и стручњака за финансијску проблематику и право, још једном је била доказ успешне и плодне сарадње коју београдски Правни факултет традиционално већ годинама одржава са правним факултетима у Загребу, Љубљани, Сарајеву, Новом Саду, Приштини, Скопљу, Сплиту, Риједи, Мостару, Крагујевцу, Нишугу, као и са Вишом правном школом у Марибору.

Након свечаног отварања Састанка и поздравне речи декана Правног факултета у Београду, као и предметних наставника, домаћина овог скупа, гости су имали прилике да у врло пријатној атмосфери, у просторијама Савезног секретаријата за финансије, у форми округлог стола, добију најпотпуније информације у вези с актуелним финансијским питањима и њиховим постављањем и решавањем у пракси, као и да изразе своје утиске о њима, кроз разговор који је вођен са помоћником Савезног секретара за финансије и сарадницима ове савезне установе.

С обзиром на садашње стање и прилике у целој земљи, није чудно што је током читавог разговора акценат био највише стављен на економску кризу у којој се последњих година Југославија налази. Професори из целе Југославије су јединствени у свом ставу да прво треба решити политичка питања, па тек онда прећи на решавање у економији, јер свакако да је добро вођена и усмеравана политика неопходан предуслов за успешну или макар солидну економију. Наравно, у свакој дискусији неминовно се наметало питање галопирајуће инфлације у Југославији, јер, питају се и теоретичари и практичари, како очекивати било какве резултате и добит од страних улагања у југословенску привреду кад се нису, а очигледно и неће у скорој будућности обезбедити они најосновнији, тзв. претходни услови без којих ниједан страни инвеститор неће бити спреман на сарадњу са нашом земљом и у њој (стабилна привреда, стабилан новац, добро вођена политика, инфлација која може да се држи под контролом, сигурно тржиште, стабилни, потпуни и прецизни правни прописи и правна регулатива).

У светлу ове дискусије скренута је пажња и на једну релативно нову правну дисциплину — Међународно пореско право — за коју тек треба очекивати да ће добити одговарајуће место у југословенском финансијском праву. Наиме, физичка и правна лица могу бити изложена пореској јурисдикцији одређене државе на основу постојања једне

од три могуће чињенице: држављанство, резидентство и извор дохотка. Од избора одговарајуће чињенице зависи примена пореских прописа једне, односно друге државе, па тако може доћи до различитог фискалног третмана обвезника. Како се разлике у овом третману непосредно одражавају на висину дохотка физичких и правних лица, сасвим је нормално да ће она, премештањем активности из земље у земљу и избором одговарајуће форме пословања, настојати да планирају своје пореске обавезе тако да оне буду што је могуће мање. У складу са тим, на овом Скупу истакнута је и појава феномена међународног пореског планирања, код кога се минимизација пореског терета тражи кроз обављање пословне активности у иностранству, своди на опредељивање између огранка и филијале као облика пословне јединице. Начин на који је спроведено улагање капитала у неку компанију веома много утиче на њену обавезу у погледу пореза на профит корпорације. Прво се, на нивоу компаније, укупан профит погађа порезом на профит корпорација, а затим се расподељене дивиденде опорезују порезом на доходак који плаћају акционари. Дакле, долази до економског двоструког спорезивања, чија се неповољна дејства у појединим земљама отклањају тиме што се акционарима пружају извесне олакшице, и то у облику мера пореске интеграције. Такође су поменуће холдинг компаније, као компаније чији је основни задатак да држе акције одређене групе других компанија. Холдинг компаније омогућавају веће пореске уштеде у вези с трошковима камата.

По проценама учесника Скупа, очекује се да ће сва ова питања која су за југословенску теорију још увек нова и недовољно разрађена, тек убудуће добити на значају, јер ће, оптимистички се надамо, и сама пракса — стабилизована југословенска привреда и све обимнија страна улагања у њу, поставити и захтевати веће бављење овим феноменима.

На Интерпредметном састанку професора и стручњака за финансије и финансијско право из наше земље могле су такође да се чују и критичке опсервације на рачун формирања тржишта хартија од вредности, које је у начелу оцењено као добро, корисно и нужно, али, мора се признати, чуло се на Састанку, то је још увек само „прапочетак“. Поставило се и питање пореских облика који би требало да чине наш порески систем, као и питање да ли је уопште сврсисходно говорити о порезу на добит предузећа кад нам је свима добро позната чињеница да највећи број југословенских предузећа данас послује са губицима, као и да у условима врло високе инфлације практично и не може да се говори о добицима, већ само о губицима. Како уопште говорити о порезима кад је познат податак да је просечан месечни лични доходак запосленог Југословена око 130 америчких долара? Поремећени су односи у свим сферама друштвеног и економског живота, поремећен је систем вредности и вредновања, општи економски закони делују у једном изопаченом виду, и зато, понављају стручњаци, прво треба разрешити стање на политичком нивоу, да би тек онда могло да се приђе решавању економске, и наравно, финансијске проблематике.

Разговор је у истом расположењу настављен у Републичком секретаријату за финансије и Републичкој управи друштвених прихода Србије. Учесници Састанка детаљно су се упознали са током израде нових законских прописа из пореске материје, који би требало да се, у складу са Уставним амандманима, јединствено примењују на територији СР Србије.

Од директора Републичке управе друштвених прихода информисани смо да би садашњи Нацрт Закона о основама пореског система, у форми Закона требало да почне да се примењује од 1. јануара 1990. године, а Договор о усклађивању пореског система и пореске политике чим га републике и покрајине потпишу. Тиме би требало да се оконча прва фаза пореске реформе. Друга фаза требало би да буде окончана до 1. јануара 1991. године а обухватила би фискалну реинтеграцију свих видова јавне потрошње (заједничке и опште), односно доприноса и пореза, што је нарочито изазвало интересовање већине присутних професора, као и увођење пореза на укупан доходак грађана. У трећој фа-

зи, за чију реализацију је предвиђен рок од пет година, садашњи порез на промет треба заменити порезом на додату вредност.

С обзиром на показану заинтересованост, учесници Састанка су добили потпуније информације о предвиђеној другој фази реформе фискалног система, тј. о реинтеграцији пореза и доприноса. До краја ове године планира се доношење и усвајање Закона о друштвеним делатностима, којим се предвиђа укидање првобитно много хваљених, а последњих година врло много и оштро критикованих СИЗ-ова. Најме, уместо СИЗ-ова предвиђа се увођење фондова, јер у садашњем моменту више је од 1000 субјеката који потпуно самостално доносе одлуке о порезима, доприносима, пореским стопама, олакшицама, што свакако није нимало прихватљиво решење. Од идуче године би ситуација требало да се промени, и то тако што ће скупштина ДПЗ прописивати стопу доприноса и стопу пореза, и то јединствено — један допринос за све фондове и ДПЗ, даљом одлуком скупштине ДПЗ ће се расподељивати доприноси. Фондови ће бити потпуно самостални у расподели средстава, али не и у приходној страни.

Што се тиче садашњег виђења пореских облика датих у Нацрту Закона о основама пореског система, чули смо да за сада, по мишљењу стручњака Републичке управе прихода, још увек немамо ни техничких, ни организационих услова да напустимо цедуларне порезе, а то значи да ће се порез и даље плаћати према изворима из којих приходи потичу, наравно и надаље уз корекцију путем опорезивања укупног прихода грађана, као за сада јединог синтетичког пореза у нас.

Учесници Скупа су такође упознати са изменама пореза из личног дохотка од пољопривредне делатности. Напуштено је гледиште да се опорезује стварни приход земљорадника, већ се као пореска основа задржава катастарски приход земљишта, с тим да он мора да буде уредно и перманентно валоризован. По новим прописима се наводе и извесне подстицајне мере за земљораднике, које неће имати за циљ да земљораднике приморавају да се организују у земљорадничке задруге, већ ће сам земљорадник одлучивати, према свом сопственом економском интересу, како ће улагати свој рад и средства. Новину представља и спајање ранија два самостална пореска облика — пореза из личног дохотка од самосталног обављања занатских и других привредних делатности и пореза из личног дохотка од самосталног обављања професионалне делатности. Овај нови јединствени порески облик имаће сада два обвезника пореза: физичко лице, резидент СФРЈ које личним радом самостално у виду сталног или повременог занимања обавља у земљи и иностранству привредну, научну, уметничку, као и низ других професионалних делатности, и физичко лице које није резидент СФРЈ, а које оствари добит од обављања привредне и професионалне делатности на територији СФР Југославије.

Код пореза на имовину задржаће се само опорезивање викендица, а не, како је то раније било предвиђено, различитих грађевинских објеката (зграда, делова зграда, станова, гаража и сл.) и осталих просторија у својини грађана.

Једно од нових понуђених решења среће се и код пореза на наслеђе и поклон: наследници у првом законском наследном реду плаћаће порез из личног дохотка од пољопривредне делатности, ако се не баве пољопривредном делатношћу. То ће, по оценама састављача овог Нацрта закона, довести до враћања око две до три хиљаде људи на село, а то ће имати значајне и економске и социјалне импликације.

Имали смо прилике да чујемо да ће се код пореза на дохотке од игара на срећу прећи на пропорционалне пореске стопе.

Нарочито се мора водити рачуна код пореза на укупан приход грађана, чија је основница одређена као „укупан чист приход остварен у једној календарској години, умањен за износ трошкова просечног личног дохотка запослених у привреди Републике“, јер оволика инфлација доводи у питање даљу егзистенцију овог пореског облика, па надлежни органи размишљају о његовом укидању.

Код последњег пореза из система опорезивања грађана — пореза на промет непокретности и права, такође је предвиђена једна измена, а то је да се откуп друштвеног стана ослобађа плаћања пореза.

Стручњаке-теоретичаре, наставнике и сараднике на правним факултетима у Југославији интересовало је и шта се предвиђа на плану пореза на добит предузећа. Поставило се питање шта су у ствари лични доходи и до ког нивоа они представљају трошак производње, односно до ког нивоа су они одбитна ставка од основице, опет с обзиром на садашњу инфлацију. Израђивачи нових прописа су се сагласили да то буде просечан лични доходак привредне гране.

Након исцрпног и стручног упознавања са свим предложеним новим решењима и изменама у оквиру реформе фискалног система, велики број учесника Састанка је ипак остао скептичан у једном, а то је: свака република ће донети свој Закон о основама пореског система, а о Договору о усклађивању пореског система и пореске политике по свој прилици, као што је то и раније искуство показало, неће се сагласити све републике. По томе судећи, кажу финансијски теоретичари, никад нећемо имати ни јединствен порески систем, нити јединствену пореску политику. Јер, кажу они, морају то признати и прагматичари, али питање броја пореских облика је ипак ирелевантно у односу на неопходну потребу да имамо јединствен, унифициран порески систем и пореску политику, а не шест система и шест политика. Изразили су учесници Састанка, професори из готово свих наших република (с изузетком Црне Горе) своју бојазан да реформа неће уклонити фискални диспаритет између република. Неки сматрају, да чак и уколико успемо да донесемо јединствене и усклађене законе, тиме још увек нећемо све решити, јер ћемо остати једнаки у сиромаштву.

На крају овог дводневног састанка еминентних стручњака за финансијско право, као извесно растерећење од бројних питања која су се наметнула кроз разговоре вођене са стручњацима и сарадницима Савезног секретаријата за финансије, Републичког секретаријата за финансије и Републичке управе друштвених прихода Србије, учесници Састанка су размотрили питање назива, места, улоге и третмана овог предмета који они предају на својим факултетима. Назив предмета је важан јер се иза њега крије садржина предмета. У највећем броју република, односно градова у којима постоји правни факултет, предмет носи назив Финансије и финансијско право, мада се срећу, али у мањем броју, и други називи (на пример, на Правном факултету у Љубљани и Вишој правној школи у Марибору — Друштвене финансије СФРЈ, Финансијско право и наука о финансијама на Правном факултету у Загребу, Ријеци и Сплиту, или само Финансијско право на Правном факултету у Нишу). Предложено је да се на нивоу Југославије уједначи назив предмета у Јавне финансије и финансијско право. Наставници и сарадници са свих правних факултета у земљи су се такође сагласили да би у наставне програме, који би требало да буду јединствени на свим правним факултетима у земљи, требало укључити у већој мери него до сада монетарно-банкарске садржаје, као и елементе међународног пореског права, или евентуално, уколико је то могуће, увести адекватне опционе предмете на редовним и нарочито последипломским студијама.

На крају нам остаје да закључимо и још једном истакнемо да овакви састанци доносе велике користи и науци, и пракси, као и да зажелимо да се до следеће године у ово време када се предвиђа одржавање наредног Интерпредметног састанка за предмет Финансије и финансијско право у Сплиту, ситуација у земљи и привредни стабилност у тој мери да се реформа фискалног система покаже заиста успешном.

Гордана Илић

ИНТЕРКАТЕДАРСКИ САСТАНАК НАСТАВНИКА И САРАДНИКА ГРАЂАНСКОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

На Правном факултету у Титограду је 4. и 5. октобра 1989. одржан редовни годишњи састанак наставника и сарадника Грађанског процесног права. У раду овог, већ традиционалног скупа, учествовали су

представници свих југословенских правних факултета. Креативан, стручан, плодан рад са новим идејама је, укратко речено, основна карактеристика овог скупа. На њему су поднета два писмена реферата, а у дискусији су учествовали безмало сви присутни.

Уводни реферат је поднео проф. др Синиша Трива са Правног факултета у Загребу на тему: *Одлука суда да страна уговорница преда општини оно што је примила по основу забрањеног уговора* (чл. 104, ст. 2. Закона о облигационим односима). У раду је аутор на презентiranу тему истражио могућност остваривања начелно прокламиране и постулиране, координиране и хармоничне, теоријске и практичне сарадње између грађанског супстанцијалног и грађанског процесног права.

На есенцијално питање о којем у Закону о облигационим односима нема *expresso* одредбе — да ли је парнични суд овлашћен *ex officio* одлучивати о томе да странке у спору предају општини оно што су примиле по основу забрањеног уговора или такву одлуку може донијети само ако овлашћена странка истакне адекватан захтјев — нема одговора који би био јединствено прихваћен. Аутор у том правцу наводи како теоријска, тако и практична рјешења, посебно потенцирајући друга, кроз богато презентiranу судску праксу.

Ставови већине изражени у Начелном ставу бр. 7/83 и Закључку бр. 3/87 Заједничке сједнице делегата Савезног суда, републичких и покрајинских врховних судова и Врховног војног суда о процесноправним питањима примјене чл. 104, ст. 2. ЗОО, гледано у цјелини своде се на:

1) Ако сматра да постоје законске претпоставке да одлучује о предаји општини онога што је примљено на основу ништавог уговора, суд у парници која тече између страна ништавог уговора дужан је о томе да обавијести орган овлашћен за истицање захтјева за предају примљенога општини, те да одреди рок за пријављивање овог учешћа у парници;

2) Суд може и *ex officio* одлучити о предаји општини и ту одлуку може донијети само док између страна ништавог уговора тече парница за повраћај, за извршење или за побијање његове правоснажности и

3) ако тужилац, који је био страна ништавог уговора повуче тужбу, суд ће обавијестити надлежни орган (др. правоб. самоуправљања и друге).

Аутор реферата доводи у питање релативну прихватљивост наведених ставова. Прво, у њима нису уважени, потпуно су занемарени многи разлози процесноправне природе који су незаобилазни у извођењу закључака о остваривању правне заштите у подручју имовинских грађанскоправних односа. Друго, разлози о којима су аутори критикованих ставова водили рачуна су погрешно вредновани. Између грађанског и процесног права постоји једна дијалектичка синтеза. Грађанско право и грађанско процесно право представљају лице и наличје истог друштвеног феномена. У реферату проф. С. Трива каже:

„Норме грађанског и процесног права морају бити усклађене, што не значи да се норме грађанског права морају повиновати нормама грађанског процесног, али ни то да се норме грађанског права морају остваривати по сваку цијену, па и уз жртвовање неприкосновених друштвених добара која су детерминирала садржај савремених процесноправних система као израза највиших цивилизацијских домета слободног демократског друштва“.

Даље, аутор наводи да критиковани ставови не показују бригу за остваривање начела контрадикторности; не намећу судији-тужитељу никакве обавезе да прогоњеној странци пружи прилику да се изјасни о наводима и захтјевима противне странке, а то је у овом случају једино суд.

Аутор упућује на још неке дилеме. Тако, ако је одлука коју би суд смио донијети по службеној дужности у смислу одредбе чл. 104, ст. 2. ЗОО својеврсна казнена санкција против особа које су закључиле забрањени ништави уговор, гдје је став и о томе смије ли се таква санкција изрицати и против правних слѣдбеника страна уговорница. Даље, ако је надлежна општина — корисник онога што би требало одузети од страна уговорница процесни (макар потенцијални) субјекат

у парници у којој јој се досуђује одређена имовинска корист, требало је ријешити и питање процесног контактирања с тим субјектом — од када и које јој парничне акте достављати, те с којим процесноправним посљедицама.

На састанку је после реферата проф. др С. Триве закључено да се његов реферат достави савезним секретаријатима (законодавство, правосуђе и општа управа), те да им се сугерише да при изради материјалних закона укључе и процесуалисте, посебно када се ради о нормама које имају процесноправни учинак.

Проф. др Гордана Станковић са Правног факултета у Нишу је поднијела реферат под називом *Проблем хомогенизације и хармонизације породичног процесног права*. У раду ауторка анализира ситуацију на плану републичког и покрајинског породичног процесног права и пледирајући за успостављање јединственог правног и процесноправног система у земљи, предлаже неке од могућих начина којима би се, док се не створе услови за унификацију и кодификацију породичног процесног права, могло да оствари уједначавање правног система и обезбеди јединство система правне заштите.

Наиме, аутор истиче да општи парнични поступак који се супсидијарно примењује у сваком републичком и покрајинском процесном систему у којем свака република, односно покрајина стварају своје породично процесно право и самостално одређују обим примјене опште савезне процедуре, не може да буде унифицирајући фактор, нити може да допринесе хармонизацији и хомогенизацији југословенског породичног процесног права. Постојеће разлике у републичким и покрајинским процесним системима су најчешће последица настојања да се истакне и искористи самосталност републике или покрајине у нормативној дјелатности. Познато је да постоје идентична или слична рјешења у овој породичној процесној процедури. Међутим, тај утицај, по ријечима ауторке, није био довољан да дјелује као унифицирајући фактор и да спријечи насталу шароликост. На то упућује и то што и истовјетно процесно рјешење не даје истовјетне резултате у контексту и с обзиром на остала различита материјалноправна рјешења и обим примјене опште парничне процедуре која је утврђена у тај процесни систем.

Даље, по ријечима ауторке, дјеловање би требало да се усмјери не само у правцу хомогенизације и хармонизације унутар сваког од републичких, односно покрајинских процесних система, већ на цијелом југословенском простору. Одређени резултати су већ постигнути, па као примјер истиче Закон о браку и породичним односима СР Србије и САП Косова.

Услов да би се остварила хомогенизација и хармонизација процесног права и зауставило даље разбијање процесног и правног јединства у земљи су, истиче ауторка, промјене политичког система у погледу самог концепта федерализма, промјене Устава у погледу односа Савезног закона и закона републике, односно покрајина у сфери процесног права. Док се то не оствари, један од могућих начина да се постигне уједначавање правног система у условима искључиве законодавне надлежности република и покрајина су и договорни и споразуми између федералних јединица у правцу усаглашавања њихових правних система.

По ријечима ауторке, успостављање јединственог породичног и процесног права би био значајан историјски догађај: „Јединствени правни поредак и у овој правној области значио би укидање и рушење вјештачких правних баријера између грађана наше земље и значајно би допринио зближавању народа и народности. Истовремено, то би био и корак ка укидању неправоправности грађана пред законом и ликвидирање правне несигурности“.

На скупу је због интересантности и озбиљности темата одлучено да на следећем Интеркатедарском састанку наставника и сарадника Грабанског процесног права буде анализирано републичко и покрајинско процесно право.

мр Биљана Бурићин